

Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
*Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport*

Landelijk Centrum Hygiëne en Veiligheid

**Hygiënerichtlijn voor
kinderdagverblijven,
peuterspeelzalen en buitenschoolse
opvang**

Mei 2016

Colofon

De Hygiënerichtlijn voor kinderdagverblijven, peuterspeelzalen en buitenschoolse opvang is in 2009 opgesteld en herzien in 2016. Aan de laatste herziening hebben de volgende GGD'en en organisaties bijgedragen:

Brancheorganisatie Kinderopvang
GGD Amsterdam
GGD Flevoland
GGD Gelderland-zuid
GGD Hollands Noorden
GGD Kennemerland
GGD Amsterdam, team Milieu en Gezondheid
RIVM, centrum Gezondheid en Milieu
Landelijke Coördinatie Infectieziektebestrijding (LCI)

Deze uitgave is te downloaden via:

www.lchv.nl

Contact

Landelijk Centrum Hygiëne en Veiligheid
Postbus 2200
1000 CE Amsterdam
T 020 555 54 15
E-mail: info@lchv.nl
Web: www.lchv.nl

Het LCHV is een onderdeel van het RIVM.

© Landelijk Centrum Hygiëne en Veiligheid
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook, zonder uitdrukkelijke vermelding van de bron.

Inhoud

1	Inleiding.....	5
1.1	Doel van de richtlijn.....	5
1.2	Leeswijzer	5
2	Infectieziekten	6
2.1	Wat zijn infectieziekten?.....	6
2.2	Weerstand en immuniteit	6
3	Persoonlijke hygiëne	8
3.1	Handhygiëne	8
3.2	Hoesten en niezen	9
3.3	Tanden poetsen	9
3.4	Hygiëne tijdens het verschonen.....	10
3.5	Toiletgebruik.....	10
4	Schoonmaken en desinfecteren	11
4.1	Schoonmaken	11
	Droog schoonmaken	11
4.2	Microvezeldoekjes	12
4.3	Desinfecteren	12
	Desinfectiemiddelen	12
	Desinfectiemethode	13
4.4	Afvalverwerking	13
5	Bouw en inrichting	15
5.1	Algemene eisen.....	15
5.2	Toiletten	15
5.3	Douche- en badruimtes.....	16
5.4	Opslagruimte voor schoonmaakmaterialen en -middelen.....	16
6	Voedselveiligheid	17
6.1	Basisprincipes van voedselveiligheid	17
6.2	Hygiëncode.....	17
6.3	Zuigelingenvoeding	18
	Aangemaakte flesvoeding	18
	Moedermelk.....	18
	Bereiding van zuigelingenvoeding	18
	Reinigen van de flessen en (fop)spenen	19
7	Geneesmiddelenverstrekking en medisch handelen	20
7.1	Geneesmiddelenverstrekking op verzoek	21

7.2	Thermometer.....	21
7.3	Huid- en wondverzorging	21
7.4	Risico van bloed	21
7.5	Risico van bijten.....	22
8	Hygiëne in speel- en zwemgelegenheden	23
8.1	Zandbakken en zandwatertafels	23
8.2	Buitenzwembadje	23
9	(Huis)dieren, ongewenste dieren en agrarisch verblijf.....	25
9.1	Dierplaagbeheersing	25
9.2	Wespen en bijen	25
9.3	Teken	26
9.4	Agrarische kinderopvang	26
	Hygiënisch werken.....	26
	Persoonlijke hygiëne kinderen en beroepskrachten	27
	Omgang met dieren	27
10	Bijlage	28
10.1	Bijlage 1: Handhygiëne	28
	Werkwijze handen wassen	29
	Werkwijze handen desinfecteren	30
10.2	Bijlage 2: Microvezeldoekjes	31
10.3	Bijlage 3: Toegelaten desinfecterende middelen	32
	Toegelaten desinfecterende middelen voor oppervlakken, materialen en handen	32
10.4	Bijlage 4: Schoonmaakschema's	33
10.5	Bijlage 5: Voorbeeld 'Overeenkomst gebruik geneesmiddelen'	38

1 Inleiding

Deze hygiënerichtlijn is geschreven voor alle medewerkers en beroepskrachten die werkzaam zijn in kinderdagverblijf, peuterspeelzalen of buitenschoolse opvang. De belangrijkste hygiëne-normen zijn in deze richtlijn op een rij gezet.

1.1 Doel van de richtlijn

Elke medewerker moet hygiënisch kunnen werken. U vindt in dit document zowel richtlijnen en normen over hygiëne, schoonmaak, ziektebeelden en randvoorwaarden die direct te maken hebben met de uitvoering van het werk.

Als u zich houdt aan de normen uit deze richtlijn, beperkt u het risico op het verspreiden van infectieziekten onder de kinderen en medewerkers.

De onderwerpen over binnen- en buitenmilieu en zonnebrand zijn verwijderd uit deze richtlijn. Informatie over binnen- en buitenmilieu kunt u vinden in een apart document te vinden op de website van het LCHV, www.lchv.nl. Informatie over zonveiligheid en zonnebrand vindt u op de website van het KWF, www.kwf.nl.

1.2 Leeswijzer

In deze richtlijn heten de kinderdagverblijven, peuterspeelzalen en buitenschoolse opvang samen een "kindercentrum". Iedereen die op een kindercentrum werkt heet in de tekst "beroepskrachten" en de ouders of managers heten "leidinggevende".

Elk hoofdstuk en elke paragraaf begint met een korte inleidende tekst. Hierin leest u waarom het onderwerp belangrijk is. Daarna volgt een opsomming van de hygiënenormen eventueel gevolgd met tips of adviezen.

- De hygiënenormen staan in een gekleurd kader. Dit zijn de minimale normen voor een goed hygiënebeleid. Hier moet u aan voldoen.

TIP:

Tips herkent u aan schuingedrukte, gekleurde tekst. Deze punten zijn vrijblijvend. Maar als u de tips opvolgt, werkt u professioneler.

2 Infectieziekten

2.1 Wat zijn infectieziekten?

Infectieziekten zijn ziekten die veroorzaakt worden door verschillende soorten bacteriën, virussen, parasieten of schimmels, we noemen deze samen "ziekteverwekkers". Sommige zijn onschuldig of zelfs nuttig voor de mens, maar de meeste kunnen ziekte veroorzaken. Infectieziekten verspreiden zich op de volgende manieren:

- via de handen;
- via lichaamsvloeistoffen (bloed, urine, speeksel, braaksel, ontlasting, enzovoorts);
- via de lucht (via druppels door hoesten, huidschilders of stof);
- via voorwerpen (speelgoed of spenen);
- via voedsel en water;
- via dieren (huisdieren en insecten).

Of een besmetting leidt tot infectie, heeft te maken met:

- de hoeveelheid ziekteverwekkers waarmee iemand besmet is;
- hoe gemakkelijk de ziekteverwekker mensen ziek maakt;
- iemands lichamelijke conditie; de een wordt ziek, de ander voelt zich niet lekker en een derde heeft nergens last van.

Verspreiding van ziekteverwekkers beperkt u door een goede hygiëne. Kinderen hebben nog een lage weerstand en kunnen erg ziek worden door ziekteverwekkers. Daarom zijn kinderen extra kwetsbaar. Zij hebben een grotere kans op het oplopen van een infectieziekte via andere kinderen en het gebruik van gezamenlijke spullen en toiletten. Een hygiënische omgeving is belangrijk voor de gezondheid van het kind. Hiervoor gelden de basisregels:

- Breng wat vuil is niet in contact met wat schoon is, en andersom.
- Maak schoon wat vuil is of gooi het weg.
- Je kunt niet altijd aan de buitenkant beoordelen of iets vuil of schoon is.
- Alles begint en eindigt met handhygiëne.

Door aandacht te besteden aan hygiëne verkleint u de risico's op ziektes, denk aan:

- een schone leefomgeving;
- goede persoonlijke hygiëne;
- bewust hygiënisch gedrag.

2.2 Weerstand en immuniteit

Weerstand

Een goede weerstand betekent dat het lichaam zich voldoende kan beschermen tegen ziekteverwekkers. Het lichaam probeert de ziekteverwekkers zo snel mogelijk weg te werken. Soms lukt dat niet of gebeurt het niet snel genoeg en wordt u ziek. Dit is bij kleine kinderen eerder het geval. Kinderen hebben nog een lage weerstand omdat zij deze nog moeten opbouwen.

Immuniteit

Immuniteit wordt opgebouwd door het oplopen van een infectie, het krijgen van borstvoeding en door vaccinatie. Het lichaam heeft hierdoor antistoffen kunnen aanmaken tegen bepaalde ziekteverwekkers. Hierdoor hoeft iemand niet per se ziek te worden als deze nog een keer de

infectie oploopt. Tegen sommige ziekteverwekkers kun je geen immuniteit opbouwen. Door opnieuw met deze ziekteverwekker in aanraking te komen kan iemand steeds weer ziek worden.

Belang van hygiëne

Hygiëne is het schoonmaken en desinfecteren van voorwerpen en oppervlakken, maar ook het wassen van de handen of het wassen van het lichaam. Een goede manier van hoesten en niezen toepassen is ook hygiëne. Door goede hygiëne houdt u vuil waarvan de ziekteverwekkers leven en de ziekteverwekkers zelf weg. Zo verlaagt u het risico op het verspreiden van infectieziekten en verbetert de gezondheid.

3 Persoonlijke hygiëne

In dit hoofdstuk vindt u de normen en adviezen voor de persoonlijke hygiëne van beroepskrachten en kinderen. Bij persoonlijke hygiëne kunt u denken aan schone handen, tanden poetsen, hygiëne bij hoesten en niezen, tijdens het verschonen en het toiletgebruik.

3.1 Handhygiëne

Via de handen worden de meeste ziekten verspreid en overgebracht. Het is daarom belangrijk voor de beroepskrachten én de kinderen om de handen goed schoon te houden door deze te wassen met water en zeep en goed af te drogen om ziekteverspreiding te beperken. De instructies voor het handen wassen staan beschreven in Bijlage 1: .

Voor het handen wassen gelden de volgende normen:

Was handen vóór:

- Het bereiden of aanraken van het eten en flesvoeding.
- Het eten of helpen bij het eten.
- Het verzorgen van een wond.
- Het aanbrengen van crème of zalf.

Was handen na:

- Het bezoek aan het toilet.
- Het verschonen van een luier.
- Het afvegen van de billen van een kind.
- Het contact met lichaamsvocht zoals speeksel, braaksel, ontlasting, wondvocht of bloed.
- Het verzorgen van een wond.
- Bij zichtbaar of voelbare vuile handen.
- Het hoesten, niezen of het snuiten van de neus (ook bij gebruik van een zakdoek).
- Het buitenspelen.
- Het contact met vuil textiel, afval of de afvalbak.
- Het schoonmaken.
- Het uittrekken van de handschoenen.

TIP:

- Van het wassen kunnen de handen droog worden, smeer daarom de handen zo vaak in met crème of olie als u nodig vindt en laat goed intrekken.

- Indien de handen niet zichtbaar vuil zijn, dan kunnen de handen van beroepskrachten ook ingewreven worden met een handdesinfecterend middel toegelaten door het ctgb¹. Let op: een handdesinfectend middel kan alleen gebruikt worden bij zichtbaar schone handen.

Horloges, armbanden, ringen en andere sieraden kunnen ziekteverwekkers vast houden en belemmeren een goede handhygiëne. Hiervoor gelden de volgende normen:

¹ Het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden. Het Ctgb beoordeelt op basis van Europese wet- en regelgeving of desinfecterende middelen toegelaten worden op de Nederlandse markt.

- Draag geen sieraden bij risicovolle handelingen zoals het verschonen van een luier, wondverzorging, eten bereiden etc.

TIP:

Het wordt aangeraden om helemaal geen horloges, armbanden of ringen te dragen. Doet u dit wel, let u er met het handenwassen extra goed op om deze ook schoon te maken en goed af te drogen. Zeker wanneer er een infectieziekte heerst op de groep!

Voor schone handen geldt ook dat de nagels schoon zijn. Hiervoor gelden de volgende normen:

Nagelverzorging

- Houd de nagels kort en schoon.
- Draag geen nagellak (schilfers) en/of kunstnagels.

TIP:

Maak uw nagels schoon met een borstel om het extra vuil tussen de vinger en de nagels te verwijderen.

3.2 Hoesten en niezen

Door hoesten en niezen, kunnen ziekteverwekkers zich verspreiden via de lucht. Als een kind deze lucht vervolgens inademt kan hij ziek worden. Door te hoesten of te niezen in de handen, kunt u of het kind de ziekteverwekkers verder verspreiden via de handen, bijvoorbeeld bij handen schudden of het aanraken van voorwerpen. Stoffen zakdoeken of tissues hergebruiken maakt dat u de infectieziekten verder verspreidt of de kans geeft om deze te laten groeien in de zakdoeken. Een goede hoest- en nieshygiëne vermindert de verspreiding van de ziekteverwekkers. Houdt u zich tijdens het hoesten of niezen aan de volgende normen:

- Hoest of nies in een papieren zakdoek, of aan de binnenkant van de elleboog, of anders in de mouwen.
- Gooi papieren zakdoeken na gebruik meteen weg. Pas een goede handhygiëne toe, zie hiervoor bijlage 10.1.

3.3 Tanden poetsen

Een kindercentrum kan er voor kiezen om tijdens het verblijf de tanden van de kinderen te poetsen. Om verspreiding van ziekteverwekkers te voorkomen via de tandenborstels gelden de volgende normen:

- Geef ieder kind zijn eigen borstel waarop de naam van het kind staat.
- Plaats de tandenborstels in een schone beker of houder en berg ze los van elkaar op.

TIP:

Een tandenborstel poetst na een paar maanden niet meer even goed als een nieuwe, vervang daarom elke drie maanden de tandenborstels.

3.4 Hygiëne tijdens het verschonen

Tijdens het verschonen van de luiers kunt u urine of ontlasting op uw handen krijgen, ook al kunt u dit niet (altijd) zien. In urine en ontlasting kunnen ziekteverwekkers zitten. Tijdens het verschonen van een kind, kan er urine of ontlasting op het verschoonkussen komen. Daarom is het nodig om hygiënisch te werken en het verschoonkussen goed schoon te houden.

Voor het hygiënisch werken tijdens en na het verschonen gelden de volgende normen:

Verschonen

- Plaats de verschoonplaats in de buurt van een kraan met zeep en papieren doekjes, maar gescheiden van de voedselbereidingsplek.
- Verschoon kinderen op een verschoonkussen van glad en afwasbaar materiaal dat met water en allesreiniger schoon te maken is.
Billendoekjes e.d. zijn niet geschikt om het verschoonkussen schoon te maken.
- Vervang het verschoonkussen direct als het beschadigd is.
- Gebruik handdoeken als bescherming en vervang deze na elk kind en maak het kussen schoon bij zichtbare vervuiling **OF** gebruik geen handdoek, maar maak schoon na elke verschoning.
- Gooi de gebruikte luier na het verschonen direct in een luieremmer of in een afgesloten afvalcontainer (met voetpedaal).

3.5 Toiletgebruik

Ook op handen en sanitair kan urine en ontlasting komen na een toiletbezoek. Vuile handen kunnen ziekteverwekkers op verschillende oppervlakten verspreiden. Denk hierbij aan de spoelknop, de kraan, de handdoekhouder, de lichtschakelaar of de deurkruk.

- Houd u zich aan de juiste instructies voor het handen wassen.
Zie Bijlage 1: .

Als u op uw kindercentrum ervoor kiest om potjes te gebruiken dan gelden de volgende normen:

- Reinig meteen na gebruik het potje met water en allesreiniger. Berg het potje droog op.
- Gebruik een aparte borstel voor het reinigen van de potjes.

4 Schoonmaken en desinfecteren

In dit hoofdstuk vindt u de normen voor schoonmaken, schoonmaaktechnieken en desinfecteren. In bijlage 4: schoonmaakschema's vindt u voorbeelden van schoonmaakschema's.

In vuil en stof kunnen ook ziekteverwekkers zitten. Door regelmatig schoon te maken, haalt u veel van deze ziekteverwekkers weg. Hierdoor verkleint u de kans om ziek te worden.

Er is een verschil tussen schoonmaken en desinfecteren. **Schoonmaken** is stof en vuil verwijderen en hierdoor ook de meeste ziekteverwekkers, bijvoorbeeld door te stofzuigen of te dweilen. **Desinfecteren** is het verwijderen van ziekteverwekkers, tot een zo laag niveau dat deze niet meer ziekmakend zijn. Dit doet u pas ná het schoonmaken en in bepaalde situaties zoals bij een uitbraak van een ziekte.

4.1 Schoonmaken

Goed schoonmaken kost tijd. Als er onvoldoende schoongemaakt is, kunnen er ziekteverwekkers achterblijven of zelfs verspreid worden. Voor het goed schoonmaken in een kindercentrum gelden de volgende normen:

- Maak schoon van 'schoon' naar 'vuil' en van 'hoog' naar 'laag'.
- Meubels en voorwerpen maakt u schoon met een allesreiniger van een huishoudelijk schoonmaakmiddel, of gebruik microvezeldoekjes.
- Gebruik schoonmaakmiddelen volgens de instructie op de verpakking.
- Ververs zichtbaar vies sop direct.
- Maak schoonmaakmaterialen na gebruik schoon.
- Maak de vloer schoon met een schone dweil of een mop.
- Gebruik altijd schone doeken, wissers, en wegwerpsponzen.
- Was doeken op 60°C en laat ze aan de lucht drogen.
- Meng water met allesreiniger in een fles of plantenspuit voor het schoonmaken van een verschoonkussen.
Zorg dat de plantenspuit niet op vernevelstand staat en maak deze iedere dag leeg en schoon.
- Vervang het filter van de stofzuiger volgens de fabrieksvoorschriften.

TIP:

- Let tijdens het schoonmaken vooral op plekjes en voorwerpen die mensen veel aanraken, zoals kranen, lichtschakelaars, deurklinken, telefoons, tafelranden en onderkanten stoelleuning, hier kunnen veel ziekteverwekkers op zitten.

- Let er op om dweilen en moppen droog op te bergen en niet laten staan in oud water, dit zorgt voor een broedplaats voor de ziekteverwekkers.

Droog schoonmaken

Droog schoonmaken kan op verschillende manieren gedaan worden: door afstoffen, stofwissen of stofzuigen.

Afstoffen is het schoonmaken van oppervlakken met een droge of vochtige doek. Zo komt het stof niet meer in de lucht.

Stofwissen is het schoonmaken van een gladde vloer met een stofwisapparaat en een droge (wegwerp)doek. Zo verwijdert u stof en vuil dat los op de vloer ligt.

Stofzuigen is ideaal voor het schoonmaken van een tapijt. Het nadeel bij het stofzuigen is dat de stofzuiger zeer fijne stofdeeltjes terugblaast en in de lucht verspreidt. Voor het stofzuigen gelden de volgende normen:

- Zuig de ruimtes als er geen kinderen zijn.
- Zet de ramen open tijdens het stofzuigen.
- Gebruik als er geen stofzuiger is geen bezem maar een stofwisser. Een bezem maakt dat het stof zich juist verspreidt.

TIP:

Een gladde vloer is gemakkelijk schoon te maken met een vochtige wisser. Wilt u toch vloerbedekking laten leggen, kies dan voor een variant die u vrij kunt maken van stof. Reinig vloerbedekking met een vloerbedekking reiniger.

4.2 Microvezeldoekjes

Als u microvezeldoekjes op de juiste manier gebruikt, nemen ze beter vuil en ziekteverwekkers op dan gewone schoonmaakdoekjes. U kunt microvezeldoekjes zowel droog als vochtig gebruiken zonder schoonmaakmiddel. Hiervoor geldt de volgende norm.

- Volg de juiste instructie voor het gebruik van microvezeldoekjes in bijlage 2.

4.3 Desinfecteren

In sommige gevallen, bijvoorbeeld als er een bepaalde ziekte heerst of wanneer een oppervlakte besmet raakt met bloed of bloedbijmenging, is het alleen schoonmaken van voorwerpen en oppervlakken onvoldoende. Er moet dan na het schoonmaken ook worden gedesinfecteerd. Bij het desinfecteren worden ziekteverwekkers op het voorwerp of oppervlakte gedood.

Desinfectiemiddelen

Alleen wettelijk toegelaten desinfectiemiddelen² (zie bijlage 3) mogen worden gebruikt. Sommige middelen zijn **niet** toegestaan voor desinfectie van oppervlakken. Sommige producten zijn bijvoorbeeld bedoeld voor desinfectie van de huid en zijn niet geschikt om oppervlakken te desinfecteren.

Er zijn verschillende soorten desinfectiemiddelen. Afhankelijk van de reden waarom u gaat desinfecteren, bepaalt u (samen met een deskundige van de GGD) welk desinfectiemiddel er gebruikt kan worden. Niet alle desinfectiemiddelen hebben namelijk hetzelfde resultaat. Als u gaat desinfecteren houdt u zich dan aan de volgende normen:

2 Zie www.ctgb.nl, gebruik zoekterm 'toelaten' en toets de naam van uw desinfectiemiddel in om te zien of het toegestaan is voor gebruik.

- Desinfecteer alleen met middelen die zijn toegelaten door het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb), deze zijn opgenomen in de lijst 'toegelaten middelen' van het Ctgb.
- Gebruik desinfectiemiddelen alleen na overleg met de GGD als er een ziekte heerst. Die legt u uit welk middel u het beste kunt gebruiken en met welke concentratie bij het soort ziekteverwekker. Ook geeft de GGD u advies over beschermende maatregelen zoals handschoenen en wegwerpschorten.

TIP:

- Huishoudchloor (bleekwater) mag niet worden gebruikt om te desinfecteren. Het product is instabiel en niet toegestaan als desinfectiemiddel.
- Zie bijlage 3: 'Toegelaten desinfecterende middelen voor oppervlakken, materialen en handen' voor meer informatie.

Desinfectiemethode

- **Let op:** desinfecteer alleen als er éérst is schoongemaakt. Desinfecterende middelen werken onvoldoende als iets nog vuil is.
- Desinfecteer een oppervlakte, zoals een verschoonkussen of voorwerpen, met een middel toegelaten door het Ctgb als er bloed of een andere lichaamsvloeistof met zichtbare bloedsporen op zit.
- Volg de juiste gebruiksaanwijzing van het desinfectiemiddel op.
- Laat wat gedesinfecteerd is goed drogen aan de lucht.
- Draag bij het desinfecteren altijd handschoenen van nitril of latex die voldoen aan de NEN normen en (zie paragraaf 4.1) was de handen na afloop met water en zeep.

TIP:

- Let u goed op om daarna goed de handen te wassen. Zo verlaagt u de kans op infectieziekten verspreiding via de handen.
- Draag beschermende kleding als uw kleding vervuild kan raken met bloed.

4.4 Afvalverwerking

Afval kan een bron van ziektekiemen zijn. Bovendien trekt afval ongewenste dieren aan. Daarom moet de opslag en afvoer van afval aan bepaalde eisen voldoen. Deze paragraaf gaat over huishoudelijk afval.

Huishoudelijk afval is het afval dat dagelijks in een instelling wordt geproduceerd, met uitzondering van grofvuil, bouw- en sloopafval en klein gevaarlijk afval. Denk bijvoorbeeld aan etensresten, oud papier en verpakkingsmaterialen.

- Leeg afvalcontainers minstens één keer per dag. Sluit de zakken goed en bewaar ze in gesloten rolcontainers. Stal deze containers niet in een ruimte waar ook schone materialen staan opgeslagen.
- Verzamel etensresten direct na het gebruik van maaltijden in afsluitbare afvalbakken.
- Houd de opslagplaats schoon, zodat er geen ratten of andere ongewenste dieren op afkomen. Plaats geen afval naast afvalcontainers. Houd containers gesloten en zorg dat het afval minimaal één keer per week en vóórdat een container vol is wordt opgehaald.

TIP:

- Leeg afvalcontainers minstens één keer per dag. Sluit de zakken goed en bewaar ze in gesloten rolcontainers.

Verschoon damesverbandcontainers in de meisjestoiletten dagelijks.

- Houd de opslagplaats van afval schoon, zodat er geen ratten of andere ongewenste dieren op afkomen.

Plaats geen afval naast afvalcontainers. Zorg dat het afval wordt opgehaald voordat een container vol is.

5 Bouw en inrichting

In dit hoofdstuk vindt u de eisen aan de bouw en inrichting die nodig zijn om een goede persoonlijke hygiëne, schoonmaak en hygiënische omgang met materialen, producten en afval mogelijk te maken. Voor elk soort ruimte in uw instelling vindt u hieronder een paragraaf met de hygiëne-eisen.

Daarnaast zijn er aanvullende bouwvoorschriften vastgelegd in het Bouwbesluit. Bijvoorbeeld eisen aan de toiletten. De specifieke eisen verschillen per type bouw (bestaande bouw of nieuwbouw); deze details vallen buiten de reikwijdte van deze richtlijn. Het Bouwbesluit vindt u op www.wetten.nl.

5.1 Algemene eisen

Alle ruimtes in een kindercentrum moeten veilig en goed schoon te maken en te houden zijn. Hiervoor gelden de volgende normen.

- Maak wanden en vloeren van een glad materiaal dat goed te reinigen is.
- Zorg voor goede verlichting om bij schoon te maken.
- Richt ruimtes zo in dat schoonmakers overal bij kunnen. Voorkom moeilijk bereikbare hoeken en oppervlakken.
- Zorg dat er, indien nodig, op iedere plek waar handelingen met injectienaalden (zoals insulinepen) of andere scherpe voorwerpen worden verricht, naaldcontainers met een UN-keurmerk zijn.

5.2 Toiletten

Iedereen die van het toilet gebruikmaakt, moet de handen kunnen wassen. Daarnaast moet de toiletruimte goed schoon te maken zijn. Dat gaat alleen als muren en vloeren glad zijn en er geen vocht in kan doordringen. Vocht is namelijk een goede voedingsbodem voor ziekteverwekkers. Hiervoor gelden de volgende normen.

- Zorg dat de vloeren en de wanden tot minimaal 1,50 meter hoogte geen vocht kunnen opnemen en gemakkelijk schoon te maken zijn. Het materiaal op de rest van de wanden en het plafond moet goed bestand zijn tegen water en waterdamp.
- Zorg voor een wastafel met stromend water, een zeepdispenser en bij voorkeur papieren handdoeken of anders een stoffen handdoek en vervang deze minimaal ieder dagdeel.
- Plaats toiletten en wasbakken op kind hoogte of plaats een opstapmogelijkheid zoals een trapje en een wc-brilverkleiner.
- Zorg dat de deuren goed schoon te maken zijn.
- Plaats speciale containers voor maandverband en tampons in de toiletten voor de beroepskrachten.
- Vervang beschadigde toiletten direct.

TIP:

Kinderen plassen wel eens naast het toilet waardoor deze vaker moeten worden schoongemaakt. Plaats hangende toiletten. Plaats een vloer zonder voegen.

5.3 Douche- en badruimtes

Omdat het in bad- en doucheruimtes vochtig is, groeien schimmels en andere ziekteverwekkers er gemakkelijker. Houd u bij de bouw en inrichting daarom aan de volgende normen.

- Zorg dat de vloer en de wanden van douches tot minimaal 1,70 meter hoogte geen vocht kunnen opnemen en gemakkelijk schoon te maken zijn. Het materiaal op de rest van de wanden en het plafond moet goed bestand zijn tegen water en waterdamp.
- Plaats een afneembaar rooster met een stankafsluiter op het afvoerputje.
- Zorg dat deuren goed schoon te maken zijn.
- Plaats een zeepdispenser in de ruimte.

5.4 Opslagruimte voor schoonmaakmaterialen en -middelen

Zorg voor een aparte opslagruimte waar het schoonmaakmaterialen en -middelen opgeborgen kunnen worden. Zo blijven vuile en gevaarlijke stoffen of giftige materialen gescheiden van voedingsmiddelen en buiten bereik van kinderen.

- Maak een ophangstelsel zodat bezems, trekkers en andere materialen niet op de grond staan. Op deze manier kunnen ze beter drogen.
- Plaats een uitstortgootsteen waar vuil water wordt ververst en materialen gemakkelijk kunnen worden schoongemaakt.
- Plaats gevaarlijke schoonmaakmiddelen, zoals ammoniak, in lekbakken. Zorg dat kinderen er niet bij kunnen.
- Verwijder etiketten niet van de schoonmaakproducten.
Bij vergiftiging is het noodzakelijk dat hulpverleners weten om welk middel het gaat.

6 Voedselveiligheid

Kinderen kunnen ziek worden van eten dat besmet is met ziekteverwekkers. In de "Warenwet Hygiëne van Levensmiddelen"³ staat dat iedereen die eten verstrekt aan 'derden'; maatregelen moet nemen om de kans te verkleinen dat iemand ziek wordt van het eten. Deze maatregelen noemen we ook wel een voedselveiligheidssysteem of Hygiëncode.

6.1 Basisprincipes van voedselveiligheid

Voedselveiligheidsmaatregelen zijn gebaseerd op drie basisprincipes: beheersing van de temperatuur, netheid (hygiëne) en controle van de houdbaarheid.

Beheersing van de temperatuur

De temperatuur van gekoelde of diepvriesproducten beïnvloedt de voedselveiligheid. Hoe kouder deze producten worden bewaard, hoe minder kans ziekteverwekkers hebben om uit te groeien. Bij hoge temperaturen worden veel ziekteverwekkers juist gedood. Daarom gaan veel regels in de Hygiëncode over de temperatuurnormen. Zo mag de temperatuur in een koelkast niet hoger zijn dan 7 °C en moet rauw vlees tot minstens 75 °C worden verhit.

Hygiëne

Via vuile handen en vuile materialen (zoals keukenspullen, de koelkast of andere etenswaren) kan voedsel besmet raken met ziekteverwekkers. Daarom staan er in de Hygiëncode zowel normen die gesteld worden aan de persoonlijke hygiëne van mensen die werken met voedsel als regels gericht op de schoonmaak van materialen en werkruimten.

Houdbaarheid

Al het voedsel kan bederven. Daarom is het controleren en garanderen van de houdbaarheid van producten een belangrijk aspect van voedselveiligheid.

6.2 Hygiëncode

Hygiëncodes zijn een praktische uitwerking van de basisprincipes van voedselveiligheid, ook wel HACCP (Hazard Analysis Critical Control Points; een systeem om de voedselveiligheid te beheersen) genoemd. In de Hygiëncode staan maatregelen die je moet nemen wanneer je bezig bent met eten. Van het kopen of het ontvangen van eten tot aan het bewaren van voedsel en van het bereiden van het eten tot aan het serveren van eten en drinken. Door te werken volgens een Hygiëncode, voldoet u aan de wettelijke voorschriften van voedselveiligheid.

- Werk volgens de 'Hygiëncode voor kleine instellingen'⁴ of gebruik een andere goed gekeurde Hygiëncode. De code moet alle werkzaamheden beschrijven⁵.
- Zorg dat iedereen die betrokken is bij voedselprocessen volgens de Hygiëncode werkt.

3 Voor een overzicht van relevante regelgeving, zie: <http://www.vwa.nl/onderwerpen/regels-voor-ondernemers-eten-en-drinken/dossier/haccp/regelgeving>

4 De Hygiëncode voor kleine instellingen is te verkrijgen bij de brancheorganisatie kinderopvang (www.kinderopvang.nl).

5 Een overzicht van alle goedgekeurde Hygiëncodes vindt u op de website van de toezichthouder, de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit: www.nvwa.nl.

6.3 Zuigelingenvoeding

Aangemaakte flesvoeding

Aangemaakte flesvoeding is poeder dat al met water is aangemaakt en in een fles zit.

Poedervormige zuigelingenvoeding is een kwetsbaar product en daarom moet aangemaakte flesvoeding altijd gekoeld bewaard worden.

Het kindercentrum mag geen aangemaakte zuigelingenvoeding vanuit huis toestaan, omdat het te lang buiten de koeling kan zijn geweest. Voor de hygiëne en veiligheid van de flesvoeding gelden de volgende normen.

- Accepteer alleen flesvoeding die in poedervorm wordt aangeleverd, in afgepaste hoeveelheden.
- Bewaar aangemaakte flesvoeding bij 4°C. Als aan het einde van de dag nog voeding over is deze weggooien.
- Bewaar de fles niet in de koelkastdeur omdat de temperatuur in de deur niet altijd hetzelfde is.
- Aangemaakte flesvoeding mag maximaal 1 uur buiten de koelkast blijven.
- Bewaar de poedervormige zuigelingenvoeding in blik op een droge en koele plek.

Moedermelk

Ook moedermelk moet gekoeld bewaard en vervoerd worden. Het is daarom belangrijk dat de ouders informatie meekrijgen over hoe ze de moedermelk moeten afleveren. Hiervoor gelden de volgende normen. Op de website van het Voedingscentrum⁶ kunt u de normen vinden over de manier van het opwarmen van moedermelk.

- Geef ouders instructie over de behandeling van afgekolfd moedermelk. De moedermelk moet van huis naar het kindercentrum gekoeld overgebracht worden in bijvoorbeeld een koeltas of koelbox.
- Bewaar moedermelk in de koelkast op 4°C en gebruik deze op dag van aanleveren of vries deze in (maximaal 48 uur na afkolven). Moedermelk kan twee weken in de gewone vriezer goed blijven en drie maanden bij -18°C.
- Ontdooi bevroren moedermelk altijd in de koelkast. Vries moedermelk nooit twee keer in.
- Schrijf de datum en tijdstip van ontdooien op de fles (wanneer de fles uit de vriezer wordt gehaald). Gebruik ontdooide moedermelk binnen 24 uur.

Bereiding van zuigelingenvoeding

Flesvoeding en moedermelk mogen opgewarmd worden in de magnetron, flessenwarmer of een pannetje. Het mag niet koken, anders gaan de voedingsstoffen verloren. Voor het hygiënisch bereiden van zuigelingenvoeding gelden de volgende normen.

⁶ Ga naar <http://www.voedingscentrum.nl> en klik op het tabblad 'mijn kind en ik', klik op 'borstvoeding en flesvoeding' en download het pdf bestand met de instructies voor het bewaren, bereiden en verwarmen van moedermelk.

- Maak zuigelingenvoeding klaar op een plek die strikt gescheiden is van de verschoonplek. Uit een kraan die gebruikt wordt voor handen wassen en het verschonen van kinderen mag géén water getapt worden voor zuigelingenvoeding.
- Gebruik flessen die u goed kunt schoonmaken: met een wijde opening en glad van binnen.
- Gebruik flessen met duidelijke maatverdeling.
- De flessen en spenen zijn kindgebonden.
- Schud de fles goed na het opwarmen en controleer de temperatuur op de pols.

Reinigen van de flessen en (fop)spenen

In babyvoeding kunnen ziekteverwekkers goed groeien. Daarom moeten de flessen en spenen zeer goed worden schoongemaakt. Voor de hygiëne van spenen en flessen gelden de volgende normen.

- Gebruik flessen en spenen die door middel van koken in water op het vuur (thermisch) schoon gemaakt kunnen worden.
- Spoel flessen en spenen direct na gebruik eerst om met koud water om bacteriegroei te stoppen.
- Maak fopspenen schoon, in bijvoorbeeld de vaatwasser, als deze vervuild zijn.
- Kook fopspenen minstens één keer per week uit.
- Haal de spenen van een fles los van de ring en stop deze met de flessen in de vaatwasser op normaal programma **OF** maak de flessen en spenen schoon met afwasmiddel, heet water en een speciale afwasborstel, als er geen vaatwasser is.
- Spoel altijd goed om na het wassen en laat spenen en flessen omgekeerd drogen.
- Bewaar schone flessen en spenen op een schone en droge doek of flessenrek.

7 Geneesmiddelenverstrekking en medisch handelen

In dit hoofdstuk vindt u de hygiëne- en veiligheidsnormen en adviezen voor het toedienen van medicijnen, medisch handelen, huid- en wondverzorging en het omgaan met bloed en bijtaccidenten. De normen en adviezen kunt u opnemen voor het opstellen van uw beleidsplan om een eenduidige werkwijze te creëren.

Veel kinderen op een kindercentrum hebben soms medische zorg nodig tijdens het verblijf. Daarom is het voor de beroepskrachten belangrijk om te weten hoe zij hygiënisch en veilig kunnen handelen.

Wet BIG

In speciale gevallen kunnen ouders aan de beroepskrachten vragen om bepaalde medische handelingen uit te voeren, bijvoorbeeld het toedienen van sondevoeding. De Wet Beroepen in de Individuele Gezondheidszorg (Wet BIG) regelt wie wat mag doen in de gezondheidszorg. De Wet BIG is bedoeld voor beroepsbeoefenaren in de gezondheidszorg en geldt zodanig niet voor beroepskrachten in een kindercentrum. Deze beroepskrachten zijn niet opgeleid om medische handelingen toe te passen zoals artsen en verpleegkundigen, daarom hoeven zij ook niet BIG geregistreerd te zijn.

Risicovolle handelingen

De risicovolle handelingen zijn 'niet-voorbehouden' handelingen, die een beroepskracht wel zou mogen en kunnen verrichten, als deze goede instructie heeft gekregen (bijv. een vingerprik om de bloedsuiker te bepalen bij een kind met diabetes).

Ouders, specialisten, artsen of verpleegkundigen kunnen samen met de beroepskrachten en leidinggevende afspraken maken over hoe medicijnen en risicovolle handelingen worden toegepast. Ook kan er afgesproken worden welke beroepskracht uitleg kan krijgen voor bepaalde handelingen. Een beroepskracht die uitleg heeft gekregen is bevoegd om handelingen uit te voeren maar nog niet bekwaam. Een beroepskracht is pas bekwaam wanneer zij/hij een handeling meerdere malen heeft uitgevoerd of heeft geoefend. Een beroepskracht kan dan zonder problemen medicijnen geven aan een kind.

Voorbehouden handelingen

Bepaalde medische handelingen, de 'voorbehouden handelingen' mogen alleen worden uitgevoerd als een ouder hierom vraagt. De handeling mag alleen uitgevoerd worden door personen die zowel bevoegd als bekwaam zijn (bijv. injecteren) en mag niet zomaar door iemand uitgevoerd worden. De Wet BIG bepaalt dat deze handeling bevoegdheid en bekwaamheid vereist. Ook als de ouder/verzorger deze handeling in de thuissituatie zelf verricht kunnen zij de handeling niet overdragen aan beroepskrachten van kindercentrum.

Ouders kunnen mogelijk afspraken maken om op locatie te komen injecteren. De ouder/verzorger kan er voor zorgen dat een beroepskracht bevoegd en bekwaam kan worden. Een arts of verpleegkundig specialist moet dan, na instructie een bekwaamheidsverklaring invullen op naam van de beroepskracht.

7.1 Geneesmiddelenverstrekking op verzoek

Kinderen krijgen soms medicijnen mee die overdag gebruikt worden. Denk aan 'pufjes' tegen astma, antibiotica of zetabletten. De beroepskrachten vragen de ouders om duidelijke informatie over de toediening en de verantwoordelijkheden. Houd goed overleg met de ouders als er iets verandert in het medicijngebruik en leg alle afspraken schriftelijk vast.

- Stel een 'overeenkomst gebruik geneesmiddelen' schriftelijk vast waarin met de ouder(s) het volgende is afgesproken:
 - om welk medicijn het gaat;
 - het gebruik en dosering van het medicijn,
 - wanneer en hoe vaak het toegediend moet worden;
 - hoe lang het medicijn bewaard kan worden en hoe (volgens verpakking).
- Neem alleen medicijnen aan in de originele verpakking.
- Laat de ouders een nieuw medicijn altijd eerst thuis gebruiken.
- Lees goed de bijsluiter zodat u weet wat de bijwerkingen kunnen zijn.
- Noteer hoe en hoe vaak het medicijn moet worden gegeven.
- Houd een aftekenlijst bij wanneer het kind het medicijn heeft gehad.
- Controleer de houdbaarheidsdatum altijd van te voren.
- Bewaar het medicijn zoals beschreven op de verpakking.
- Stel een calamiteitenplan op voor ongevallen met gezondheid en medicijnen.

7.2 Thermometer

Ziektes kunnen verspreid worden via het gezamenlijk gebruik van een thermometer. Voor een hygiënisch en goed gebruik van de thermometer gelden de volgende adviezen:

- Gebruik thermometerhoesjes.
- Maak de thermometer na elk gebruik schoon met water en zeep.
- Desinfecteer de thermometer, na het schoonmaken, met een middel toegelaten door het ctgb.

7.3 Huid- en wondverzorging

Wanneer een kind een klein, open (schaaf)wondje heeft, mag er geen infectie ontstaan. Om dit te voorkomen gelden de volgende normen:

- Was de handen voor en na de wond- of huidverzorging.
- Gebruik een spatel als u crème uit een pot schept.
- Spoel het wondje schoon met water.
- Dep pus of wondvocht met bijvoorbeeld een steriel gaasje.
- Dek het wondje af met een pleister of verband.
- Verwissel de pleister of verband om het wondje of huid schoon te houden.

7.4 Risico van bloed

In bloed of wondvocht kunnen virussen aanwezig zijn zoals het hepatitis B- of C-virus of Hiv. Zorg er daarom voor dat u hygiënisch werkt. Om besmetting met bloed te voorkomen gelden de volgende normen:

- Deel geen tandenborstels, nagelschaartjes of vijlen.
- Draag wegwerp handschoenen van latex of nitril die voldoen aan de NEN normen en voorzien zijn van het CE-logo (zie paragraaf 4.1) bij het aanraken of opruimen van bloed, gooi deze direct weg na gebruik en was de handen met water en zeep.
Motivatie: Bij het uittrekken van de handschoenen kunnen uw handen besmetten door de vuile buitenzijde van de handschoenen.
- Was textiel met bloed op 60°C, of op een temperatuur van 40°C tot 60°C én droog in de droogtrommel (minimale stand kastdroog) of strijk (minimale stand medium=2 stippen) het textiel.
- Verwijder bloed met:
 - Papier, schoon water en allesreiniger.
 - Droog daarna het oppervlak en desinfecteer met een middel toegelaten door het ctgb.
 - Laat drogen aan de lucht.

7.5 Risico van bijten

Als een kind wordt gebeten door een ander kind, en er ontstaat een wond met zichtbaar bloed, gelden de volgende behandelnormen.

- Laat het wondje goed door bloeden.
- Spoel de wond met water of fysiologisch zout.
- Desinfecteer de wond met goedgekeurd wond-desinfectiemiddel met een RVG-nummer.
- Dek het wondje af met een pleister.
- Was de handen met water en zeep.
- Bel direct daarna een huisarts of de GGD voor meer informatie over het risico.
Vraag aan de leidinggevende hoe het contact verloopt met de GGD of artsen.

8 Hygiëne in speel- en zwemgelegenheden

In dit hoofdstuk vindt u de hygiëne, veiligheidsnormen en adviezen voor zandbakken en zwembadjes.

8.1 Zandbakken en zandwatertafels

In de zandbakken kan vuil liggen van etensresten, bladeren, bouwafval, glas of straatvuil. Etensresten kunnen dieren aantrekken die de zandbak vervuilen met ontlasting, waarmee de kinderen in aanraking kunnen komen. Wanneer het zand vervuild is met uitwerpselen van honden en katten kunnen deze uitwerpselen spoelwormen bevatten. De eitjes van deze wormen kunnen via de ontlasting in het zand terechtkomen. Als er ontlasting wordt gevonden in de zandbak, is het verversen van al het zand niet altijd noodzakelijk. Alleen als de uitwerpselen er mogelijk langer dan drie weken in hebben gelegen (na een vakantieperiode bijvoorbeeld), moet het zand verversen worden omdat de ontwikkeling van de spoelwormeitjes die in de ontlasting aanwezig kunnen zijn drie tot vier weken duurt.

Voor de hygiëne van het kind tijdens het spelen in een zandbak gelden de volgende normen:

- Bedek de zandbak met een vochtdoorlatende dekking.
- Controleer het zand op vuil voor het spelen en maak zo nodig schoon.
- Schep uitwerpselen van honden en katten met ruim zand eromheen uit.
- Verschoon het zand wanneer er uitwerpselen van honden of katten in liggen, die er mogelijk langer dan drie weken in hebben gelegen.
- Laat kinderen **niet** eten of drinken in de zandbak.
- Veeg het zand goed af van de kleding.
- Was de handen van de kinderen na het spelen in de zandbak.

TIP:

- *Plaats rubberen matten voor de deur tegen het zand.*
- *Plaats de zandbak waar goed daglicht schijnt.*

Zandwatertafels kunnen zowel binnen als buiten geplaatst worden. Bij het gebruik van een zandwatertafel wordt er rekening gehouden met het volgende:

- Vernieuw het zand minimaal vier keer per jaar.
- Houd de omgeving van de zandwatertafel schoon.
- Laat de kinderen **niet** eten of drinken bij de zandwatertafel.
- Was de handen van de kinderen na het spelen.

8.2 Buitenzwembadje

Met warm weer wordt er mogelijk een zwembadje buiten gezet voor een korte periode. Ook voor zwembadjes is de veiligheid en de hygiëne van het kind enorm belangrijk. Het water in het zwembadje kan vervuild raken door de urine, ontlasting of speeksel van kinderen. Het water kan besmet worden met ziekteverwekkers en een kind kan dit binnen krijgen door het water in te slikken. Voor het beperken van de infectieverspreiding en hygiëne in een zwembadje gelden de volgende normen:

- Controleer of het bad schoon is voordat u dit vult met water.
- Vul het bad elke dag met drinkwater.
- Ververs het water direct zodra het zichtbaar vervuild is.
- Gebruik alleen speelgoed wat tegen water kan zoals kunststof of roestvrijstaal.
- Maak bad speelgoed schoon na gebruik.
- Zorg ervoor dat er geen dieren in het water kunnen komen.
- Maak het zwembadje schoon na ieder gebruik.
- Meld het zwembad volgens de Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden (Whvbz) als deze het hele jaar door op het centrum staat.

9 (Huis)dieren, ongewenste dieren en agrarisch verblijf

In dit hoofdstuk vindt u de hygiënenormen en adviezen betreft dieren, ongewenste dieren en de omgang hiermee. Dieren en insecten, zoals wespen en teken, kunnen mensen besmetten met infectieziekten en daardoor kunnen klachten ontstaan.

Houdt u dieren binnen uw kindercentrum dan kunt u de 'Hygiëne code voor kinderboerderijen in Nederland' volgen, deze beschrijft de werkwijze om de hygiëne te verbeteren. Deze code kan een kindercentrum overnemen en gebruiken. Biedt u een agrarische opvang, dan kunt u zich aansluiten bij 'Vereniging Agrarische Kinderopvang' (VAK) en kunt u een GD keurmerk aanvragen. Meer informatie over agrarische opvang vindt u op:

www.ggdhvb.nl/professionals/kinderopvang/starten-kinderopvang/agrarische-kinderopvang-gezond-en-veilig.

9.1 Dierplaagbeheersing

Ratten, muizen en duiven zijn voorbeelden van dieren die niet alleen overlast en schade geven, maar ook infectieziekten kunnen overdragen. Om de medewerkers en kinderen hiertegen te beschermen, is een goede dierplaagbeheersing nodig. Hierbij moet de beheersing zich in de eerste plaats richten op het voorkómen van ongewenste dieren door wering, en pas in de tweede plaats op bestrijding. Deze benadering van dierplaagbeheersing wordt ook wel Integrated Pest Management (IPM) genoemd.

Maatregelen om ongewenste dieren te weren richten zich op het voorkomen of beperken van:

- plekken waar ongewenste dieren kunnen binnenkomen, schuilen of nestelen;
- de aanwezigheid van water en voedsel(resten).

Deze maatregelen zijn onder te verdelen in technisch-bouwkundige, hygiënische en bedrijfsmatige maatregelen. Technisch-bouwkundige maatregelen zijn bijvoorbeeld horren plaatsen, kieren en gaten dichten en wild struikgewas (waar dieren in kunnen schuilen) rondom het gebouw verwijderen. Een goede schoonmaak en het bewaren van eten in afsluitbare bakken of potten zijn voorbeelden van hygiënische maatregelen. Onder bedrijfsmatige maatregelen valt onder andere het controleren van binnenkomende producten op (sporen van) ongewenste dieren.

- Beheers ongewenste dieren op uw locatie volgens de IPM-benadering. Schakel zo nodig hulp in van een dierplaagbeheerser die volgens deze methode werkt.
- Stel een dierplaagbeheersplan op.
- Evaluer minimaal jaarlijks of de maatregelen uit uw dierplaagbeheersplan nog worden uitgevoerd en effectief zijn.
- Houd de getroffen maatregelen bij in een logboek.
- Gebruik zelf **geen** bestrijdingsmiddelen, maar schakel bij overlast een deskundige dierplaagbeheerser in.

9.2 Wespen en bijen

Wespen en bijen veroorzaken nare steken. Ze worden aangetrokken door zoete geuren. Waarschuw een arts of bel de ambulance als er een heftige reactie ontstaat na een steek, zoals:

bewusteloosheid, allergie, of benauwdheid. Ga direct naar de eerste hulp of bel een arts als een kind in de mond of hals wordt gestoken. Om dit te voorkomen of om snel te handelen gelden de volgende normen:

- Laat kinderen buiten geen voedsel eten of drinken wat wespen en/of bijen aantrekt.
- Maak plakkerige handen en monden schoon voor het naar buiten gaan.
- Neem altijd een pincet en speciaal spuitje mee tegen steken. Als het kind wordt gestoken verwijder de angel direct en zuig het gif weg met het speciale spuitje.

TIP:

Koel de steekplek met ijsklontjes ingewikkeld in een theedoek of washandje.

9.3 Teken

Teken kunnen besmet zijn met bacteriën die de ziekte van Lyme veroorzaken. Teken leven in bossen, struiken en in hoog gras. Zij leven van menselijk en dierlijk bloed en bijten zich vast aan de huid. Bij het opzuigen van het bloed kunnen bacteriën worden overgebracht. Voor meer informatie kunt u terecht op de website van het RIVM⁷. Om tekenbeten te voorkomen gelden de volgende normen:

- Draag in het bos of natuur altijd kleding met lange mouwen en broekspijpen (de broekspijpen in de sokken). Teken kunnen achterblijven in kleding.
- Controleer kinderen op tekenbeten na een uitstapje.
- Verwijder met het tekenpincet de teek zo snel mogelijk en desinfecteer het wondje na de beet. Noteer de datum en de plek van de beet.

TIP:

- Neem altijd een tekenverwijderaar mee naar het bos en lees de bijsluiter goed voor gebruik.

- Het RIVM heeft de app 'Teknbeet' ontwikkeld. Deze app is gratis te downloaden. Met deze app kunnen mensen (ook buiten, zonder internetverbinding!) opzoeken hoe teken eruit zien en wat je moet doen om teken correct en snel te verwijderen.

9.4 Agrarische kinderopvang

Agrarische kinderopvang is een opvanglocatie met dieren waardoor kinderen vaker in contact met dieren komen en dus een groter risico lopen op infectieziekten of lichamelijke klachten. Het oplopen van een infectieziekte via de dieren kan op de volgende manieren:

- Direct contact: door te knuffelen, te aaien of het verzorgen van de dieren.
- Indirect contact: via de mest of stallingsplaatsen (ook de hekken erom heen) van de dieren.
- Indirect via voedselresten van de dieren.

Hygiënisch werken

Om de verspreiding van ziekteverwekkers zo klein mogelijk te houden, moet er hygiënisch gewerkt worden op de dierenverblijfplaatsen. Hiervoor gelden de volgende normen:

7 Informatie over tekenbeten en Ziekte van Lyme http://www.rivm.nl/Onderwerpen/T/Tekenbeten_en_lyme

- Ruim de dierenmest dagelijks op.
 - Laat kinderen niet in de buurt komen van de mest.
 - Houdt de mestopslagplaats ver van de speelruimtes.
 - Gebruik aparte kruiwagens voor de mest.
 - Ruim altijd de mest op waar kinderen komen.
 - Houd de dieren buiten de speeltuinen.
 - Ververs en reinig de drinkbakken van de dieren elke dag.
 - Plaats een fonteintje met zeep en papieren handdoeken in de buurt van dierenverblijven, zodat iedereen zijn handen kan wassen.
- Zie Bijlage 1: .*

TIP:

Denk bij nieuwe of te verbouwen locaties aan het plaatsen van een luchtwasser in het dierverblijf. Hiermee gaat u uitstoot van (gevaarlijke) stoffen en fijn stof tegen.

Persoonlijke hygiëne kinderen en beroepskrachten

Kinderen en beroepskrachten kunnen zichzelf goed beschermen tegen ziekteverwekkers en tegen het verspreiden van het vuil van dieren. Om uzelf en de kinderen te beschermen gelden hiervoor gelden de volgende normen:

- Geef elk kind een eigen overall met naam.
- Trek de overalls buiten de groepsruimte uit en hang ze apart op.
- Was de overalls elke week (of bij zichtbaar vuil) op 60 °C, of op een temperatuur van 40°C tot 60°C én droog in de droogtrommel (minimale stand kastdroog) of strijk (minimale stand medium=2 stippen) het textiel.
- Trek rubberlaarzen aan bij een bezoek aan dierenverblijven.
- Trek de laarzen buiten de groepsruimte uit, bij voorkeur in een apart halletje.
- Poets laarzen schoon met een borstel of spuit ze schoon boven een putje.
- Bewaar laarzen niet samen met schoenen.
- Eet en drink niet bij dieren.
- Drink geen rauwe melk.
- Houd kinderen weg van zieke dieren of dieren die aan het bevallen zijn.
- Neem geen speelgoed, knuffels, flessen of spenen mee naar het dierenverblijf.

Omgang met dieren

Kinderen kunnen via direct contact besmet raken met ziekteverwekkers. Of gezondheidsklachten krijgen door allergenen die van de dieren afkomen zoals huidschilfers. Voor een veilige en hygiënische omgang met dieren gelden de volgende normen:

- Alle dieren moeten ingeënt zijn tegen ziekten.
- Leer de kinderen hoe zij moeten omgaan met dieren, om aanvallen, bijten of krabben te voorkomen.
- Laat kinderen nooit alleen met dieren.
- Laat kinderen dieren **niet** kussen.
- Houd kinderen weg bij dierenvoer.
- Houd kinderen weg bij kattenbakken.
- Zwangere vrouwen mogen kattenbakken **niet** verschonen.
- Was na dierencontact de handen goed met water en zeep.

10 Bijlage

10.1 Bijlage 1: Handhygiëne

Bacteriën en virussen zijn overal, op deurknoppen, tafels, telefoons en andere voorwerpen, apparaten en materialen. Sommigen kunnen ziekteverwekkend zijn. Een van de meest voorkomende manieren waarop ziekteverwekkers worden verspreid, is via de handen.

Door regelmatig handhygiëne toe te passen wordt de kans dat u of iemand uit uw omgeving ziek wordt klein.

Pas voor een goede handhygiëne onderstaande regels toe:

- Zijn uw handen zichtbaar vuil?
Was uw handen met water en vloeibare zeep. Gebruik dan geen handdesinfecterend middel. Door zichtbaar vuil vermindert de werking.
- Zijn uw handen niet zichtbaar vuil?
Dan mag u kiezen **óf** u uw handen wast met water en vloeibare zeep **óf** desinfecteert met een handdesinfectans.
Pas de manieren **niet** allebei toe; de huid droogt dan te veel uit en beschadigt sneller. De handen worden voldoende schoon als u alleen wast **óf** desinfecteert.

Werkwijze handen wassen

- **Was uw handen zo:**
 - Maak uw handen nat.
 - Breng vloeibare zeep uit een dispenser aan op uw handen.
 - Wrijf de zeep minimaal 10 seconden goed uit. Wrijf ook uw duimen, vingertoppen, polsen en de huid tussen uw vingers in.
 - Spoel de zeep af.
 - Droog uw handen en polsen met bij voorkeur papieren handdoeken of anders een stoffen handdoek (vervang deze ieder dagdeel).
 - Heeft u geen *no-touch* kraan? Sluit dan de kraan met uw elleboog of het wegwerpdoekje.
 - Gooi het doekje weg.
- **Was de handen van de kinderen zo:**
 - Was de handen met water en vloeibaar zeep als de handen (on)zichtbaar vuil zijn. Gebruik stromend water.
 - Maak de handen nat en doe er vloeibaar zeep op.
 - Wrijf de handen in met zeep en water op de handpalmen, tussen de vingers, de nagels, duimen en de vingertoppen.
 - Dep de handen droog met bij voorkeur papieren handdoeken of anders een stoffen handdoek (vervang deze ieder dagdeel).

Werkwijze handen desinfecteren

- **Desinfecteer uw handen zo:**

- Zorg dat uw handen droog zijn. Vocht verdunt het handdesinfecterende middel, waardoor dit onvoldoende werkt.
- Neem zoveel handdesinfecterend middel dat het kuiltje van uw hand is gevuld.
- Wrijf uw handen hier helemaal mee in. Neem ook uw duimen, vingertoppen, polsen en de huid tussen uw vingers mee.
- Blijf het middel uitwrijven tot alles is opgedroogd. Pas dan zijn ziekteverwekkers gedood.

10.2 Bijlage 2: Microvezeldoekjes

Microvezeldoekjes

Tegenwoordig wordt er steeds meer gebruik gemaakt van microvezeldoekjes. Doordat de vezels in deze doekjes zijn gesplitst, hebben microvezeldoekjes een veel groter oppervlak dan katoenen schoonmaakdoekjes. Zo kunnen microvezeldoekjes vuil en ziekteverwekkers veel beter opnemen dan gewone schoonmaakdoekjes. Bovendien raspen de vezels het vuil los, waardoor u vlekken gemakkelijker verwijderd. U kunt microvezeldoekjes zowel droog als vochtig gebruiken.

Voor een optimaal resultaat gelden de volgende normen.

- Gebruik de microvezeldoekjes altijd zonder schoonmaakmiddelen. Wijk hier alleen van af als de leverancier dit aangeeft.
- Wilt u de doekjes vochtig gebruiken? Maak ze dan vlak voor gebruik licht vochtig onder de kraan of met het middel dat de leverancier voorschrijft. Leg de doekjes niet in een emmer water. Hierdoor nemen ze direct hun maximale hoeveelheid aan vocht op en verliezen ze hun reinigende werking.
- Vouw de doekjes voor gebruik een aantal keer dubbel, zodat er meerdere vlakken ontstaan. Gebruik een nieuw, schoon vlak zodra de werking minder wordt.
- Stop vuile microvezeldoekjes direct in de was; spoel ze tussentijds niet uit. *Microvezeldoekjes trekken vuil zó goed aan dat handmatig uitspoelen geen zin heeft. Alleen in de wasmachine wordt een vuil doekje weer schoon.*
- Was de doekjes volgens de voorschriften van de fabrikant.
- Droog gewassen microvezeldoekjes volgens de gebruiksinstructie. Let op: niet alle microvezeldoekjes kunnen in de droogtrommel. Berg de doekjes nooit vochtig op; hierdoor kunnen ziekteverwekkers uitgroeien.

10.3 Bijlage 3: Toegelaten desinfecterende middelen

Toegelaten desinfecterende middelen voor oppervlakken, materialen en handen

Het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb) beoordeelt of een desinfecterend middel goed werkt en veilig is. Ook stelt het Ctgb vast waarvoor het gebruikt mag worden. Een middel kan bijvoorbeeld alleen geschikt zijn voor het desinfecteren van de handen, maar niet voor het desinfecteren van oppervlakken. Daarnaast zijn sommige middelen alleen effectief tegen sommige bacteriën, terwijl andere middelen ook virussen kunnen doden.

Middelen die door het Ctgb zijn toegestaan, zijn te herkennen aan de volgende code op de verpakking:

- een N-code (4 tot 5 cijfers gevolgd door '-N', bijvoorbeeld: 12345 N);
- een NL-code (NL- gevolgd door 7 of 11 cijfers).

Daarnaast moet de fabrikant op de verpakking melden waarvoor het middel gebruikt mag worden.

Middelen die zijn toegelaten, staan ook op de website van het Ctgb: www.ctgb.nl/toelatingen
Op de website van het Ctgb is voor elk toegelaten middel het 'Actueel gebruiksvoorschrift' opgenomen. In dit gebruiksvoorschrift staat waarvoor het middel gebruikt mag worden en tegen welke infectieziekten het effectief is. Ook staat er hoe u het middel moet gebruiken.

- Gebruik alleen een desinfecterend middel dat door het Ctgb is toegestaan. Controleer in het actueel gebruiksvoorschrift of het middel:
 - geschikt is voor het 'materiaal' (bijv. handen, harde oppervlakken) dat u wilt desinfecteren; en
 - effectief is tegen de infectieziekten die u wilt doden.

Wilt u een oppervlak desinfecteren dat is verontreinigd met bloed? Zorg dan dat uw middel effectief is tegen virussen. Desinfecteert u vanwege een (uitbraak van een) infectieziekte? Bespreek dan met de GGD of uw desinfectiemiddel geschikt is tegen de (mogelijke) ziekteverwekker.
- Gebruik een desinfecterend middel altijd volgens de gebruiksaanwijzing.

Er zijn een aantal middelen die zowel schoonmaken als desinfecteren. Dit staat dan in het gebruiksvoorschrift. Het is dan niet meer nodig om eerst schoon te maken.

Let op: u mag een desinfecterend middel alleen gebruiken voor de toepassingen die in het gebruiksvoorschrift staan beschreven! Zie de onderstaande voorbeelden:

Voorbeeld 1:

U heeft een desinfecterend middel waarmee u uw handen wilt desinfecteren. In het gebruiksvoorschrift staat alleen beschreven dat het middel geschikt is voor de desinfectie van harde oppervlakken. U mag dit middel dan **niet** voor uw handen gebruiken.

Voorbeeld 2:

U heeft een desinfecterend middel waarmee u een oppervlak wilt desinfecteren dat bevuild was met bloed. In het gebruiksvoorschrift staat dat het middel effectief is tegen bacteriën, gisten en schimmels. U mag dit middel dan niet gebruiken voor de desinfectie van het oppervlak; bij een verontreiniging met bloed heeft u namelijk een middel nodig dat effectief is tegen virussen.

10.4 Bijlage 4: Schoonmaakschema's

Algemeen									
	dagelijks	wekelijks	periodiek	product	reinigen	naspoelen	drogen	desinfecteren	opmerkingen
Afvalbakken		•		allesreiniger	•				
Deuren		•		allesreiniger	•				
Deurknoppen	•			allesreiniger	•				
Gordijnen			•	wasmiddel	•				2 x per jaar machinaal
Lamellen/ jaloezieën			•	allesreiniger	•				4 x per jaar
Losse aircosystemen			•		•				volgens gebruiksaanwijzing leverancier
Plafond			•		•				zo nodig stofdraden verwijderen
Ramen			•	allesreiniger	•				4 x per jaar
Radiatoren			•		•				4 x per jaar stofzuigen
Telefoon		•		allesreiniger	•				
Vensterbanken		•		allesreiniger	•				
Ventilatieroosters			•		•				2 x per jaar stofzuigen of klam vochtige doek
Vloeren (glad)	•			vloerreiniger	•				
Vloeren (tapijt)	•				•				stofzuigen
Wanden tot 1.20 m			•	allesreiniger	•				zo nodig tastvlekken verwijderen
Wanden boven 1.20 m			•		•				zo nodig stofdraden verwijderen

Groepsruimten									
	dagelijks	wekelijks	periodiek	product	reinigen	naspoelen	drogen	desinfecteren	opmerkingen
Binnenkant kasten			•	allesreiniger	•				1 x per jaar
Binnenkant open kasten			•	allesreiniger	•				4 x per jaar
Box			•	allesreiniger	•				maandelijks
Boxkleed (plastic)	•			allesreiniger	•				
Boxkleed (textiel)		•		wasmiddel	•				wekelijks machinaal op 60°C of langste programma op 40°C
Deurmat	•				•				stofzuigen
Hoezen om matrassen en banken			•	wasmiddel	•				maandelijks machinaal op 60°C of langste programma op 40°C
Knuffelbeesten			•	wasmiddel	•		•		maandelijks machinaal op 60°C of langste programma op 40°C
Speelgoed baby's (in de mond)	•			allesreiniger	•				
Speelgoed (niet in de mond)			•	allesreiniger	•				maandelijks
Speel-, werkvlakken en meubilair	•			allesreiniger	•				
Thermometer			•	Allesreiniger, toegelaten middel ctgb	•			•	na gebruik
Thee-, hand- en vaatdoeken	•			wasmiddel	•				ieder dagdeel vervangen
Verkleedkleden			•	wasmiddel	•				maandelijks machinaal op 60 °C of langste programma op 40 °C
Verschoonhoek	•			allesreiniger	•				zie ook paragraaf 3.4
Watertafel			•		•		•		na gebruik
Zand/watertafel			•		•				4 x per jaar

									verversen
--	--	--	--	--	--	--	--	--	-----------

Keuken									
	dagelijks	wekelijks	periodiek	product	reinigen	naspoelen	drogen	desinfecteren	opmerkingen
Aanrecht / spoelbak / kranen	•			allesreiniger	•		•		
Afvalbak (buitenzijde)	•			allesreiniger	•				dagelijks afvalzak vervangen
Afvalbak (binnenzijde)			•	allesreiniger	•				4 x per jaar
Afzuigkap			•	afwasmiddel	•				volgens gebruiksaanwijzing leverancier
Broodtrommel			•		•		•		maandelijks
Filter vaatwasser			•						2 x per jaar vervangen
Fornuis	•			allesreiniger	•				
Keukenmaterialen	•			afwasmiddel	•				na gebruik
Koelkast			•	allesreiniger	•		•		1 x per 2 weken
Magnetron / oven	•			allesreiniger	•				na gebruik
Snijplank	•			afwasmiddel	•				afwasmachine of handmatig met water van 60 °C
Thee-, hand- en vaatdoeken	•			wasmiddel	•				ieder dagdeel vervangen

Slaapkamer									
	dagelijks	wekelijks	periodiek	product	reinigen	naspoelen	drogen	desinfecteren	opmerkingen
Bedjes			•	allesreiniger	•				maandelijks
Beddengoed persoonsgebonden!		•		wasmiddel	•				machinaal, bij zichtbaar vuil direct
Beddengoed niet persoonsgebonden	•			wasmiddel	•				machinaal na iedere wisseling bed
Dekbedden/dekens			•	wasmiddel	•		•		maandelijks machinaal op 60 °C of langste programma op 40 °C

Sanitair									
	dagelijks	wekelijks	periodiek	product	reinigen	naspoelen	drogen	desinfecteren	opmerkingen
Deurklinken/ handgrepen/ lichtschakelaars	•			allesreiniger	•				
Douche/bad	•			allesreiniger	•				na gebruik
Houder toiletpapier	•			allesreiniger	•				
Potjes	•			allesreiniger	•				na gebruik
Toiletwanden	•			allesreiniger	•				
Toiletvloeren	•			vloerreiniger	•				
Toiletten	•			sanitair reiniger	•				na ieder dagdeel
Wastafels/ kranen	•			allesreiniger	•				

Buitenruimte									
	dagelijks	wekelijks	periodiek	product	reinigen	naspoelen	drogen	desinfecteren	opmerkingen
Afvalbakken			•	allesreiniger	•				zo nodig
Buitenspeelgoed			•	allesreiniger	•				zo nodig
Zand in de zandbak			•		•				zie ook paragraaf 8.1

Schoonmaakmaterialen									
	dagelijks	wekelijks	periodiek	product	reinigen	naspoelen	drogen	desinfecteren	opmerkingen
Doekjes / mop	•			wasmiddel	•				
Emmers	•			allesreiniger	•				
Stofzuiger			•		•				
Werkkast			•	allesreiniger	•				na ieder dagdeel

10.5 Bijlage 5: Voorbeeld 'Overeenkomst gebruik geneesmiddelen'

Hierbij geeft (naam ouder/verzorger):

ouder/verzorger van (naam kind):

toestemming om zijn/haar kind tijdens het verblijf bij kindercentrum het hierna genoemde geneesmiddel/zelfzorgmiddel toe te dienen.

2. Naam geneesmiddel/zelfzorgmiddel:

3. Het geneesmiddel/zelfzorgmiddel dient te worden verstrekt
van (begindatum): tot (einddatum):

bij langdurig gebruik:

houdbaarheidsdatum geneesmiddel/zelfzorgmiddel:

geplande datum evaluatie toediening:

4. Dosering:

5. Tijdstip:

Uur	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18

Bijzondere aanwijzingen:

(Bv. ... uur voor/ na de maaltijd; niet met melkproducten geven; zittend, op schoot, liggend, staand.)

6. Wijze van toediening:

(Bv. via mond – neus – oog – oor – huid – anaal – anders.....)

7. Het geneesmiddel/zelfzorgmiddel dient bewaard te worden op de volgende plaats:
(koelkast of andere plaats)

Voor akkoord,

Plaats en datum:

Handtekening ouder/verzorger: